

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และจริยธรรมในองค์กร (Morality and Ethical Reinforcement in Public Organization)

๑. บทนำ

ศาสนาและหลักธรรมคำสั่งสอนเป็นเรื่องที่มีการกล่าวขานและมีการประพฤติปฏิบัติกันมายาวนานหลายพันปี แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของศีลธรรม ซึ่งเป็นข้อกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน ตลอดจนข้อห้ามที่ไม่ควรกระทำต่อสมาชิกในสังคมด้วยกัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมโดยรวม ตลอดจนลัทธิความเชื่อถือต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลกล้วนเป็นที่มาของการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์แทบทั้งสิ้น บางข้อกำหนดมีมาตรการบังคับ แต่บางข้อกำหนดก็เป็นเรื่องแนะนำให้ถือปฏิบัติซึ่งในระยะต่อ ๆ มาเมื่อหลักปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาแพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวางจนเป็นที่ยอมรับของมวลมนุษยชาติว่า หลักศีลธรรมเป็นหลักประพฤติดีที่ที่ชอบ หากบุคคลใดมีศีลธรรมประจำใจก็ย่อมมีคุณธรรมและจริยธรรมติดตัวไปด้วยโดยจะแสดงออกเป็นพฤติกรรมของและคนต่อเมื่อมีภารกิจหน้าที่ให้กระทำซึ่งพิจารณาได้จากเจตนา วัตถุประสงค์ การกระทำ และผลของการกระทำ และในทางการเมืองและการบริหารปกครองก็ได้ผนวกแนวทางปฏิบัติตามหลักศีลธรรมให้เป็นพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับ ที่มีหน้าที่บริหารงานในองค์กร เนื่องจากว่าคุณธรรมและจริยธรรมของพนักงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องมีติดตัวไปตลอดในการปฏิบัติงานนอกเหนือจากข้อระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ที่กำหนดไว้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ (ปรัชญาเวสารัชช, ๒๕๕๑)

กล่าวโดยสรุปก็คือ ข้าราชการนั้นเป็นบุคคลที่สามารถให้คุณให้โทษแก่ประชาชนโดยตรง โดยเฉพาะหัวหน้าหน่วยงานราชการต่าง ๆ จะต้องมีความคุณธรรมและจริยธรรมเป็นอย่างสูงในการบริหารงาน อีกทั้งจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าหัวหน้าส่วนราชการไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารงานก็จะส่งผลกระทบต่อหน่วยงานราชการนั้น ๆ เป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่นงานไม่มีประสิทธิภาพ หย่อนยานในประสิทธิภาพการทำงานและชอบเอาไรต์เอาเปรียบประชาชน มีการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างเสมอ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาช้านานแต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้หมดไปจากระบบราชการได้ ถึงแม้จะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะทำให้หน่วยงานราชการมีมาตรฐานการทำงาน สาเหตุประการหนึ่งก็คือการขาดคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารงาน

บทความนี้จะกล่าวถึงแนวคิดและมุมมองบางประการเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารงานหรือการปฏิบัติงานหรือการปฏิบัติงานในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนของผู้เป็นบุคลากรในหน่วยงานทุกระดับ เพื่อให้เป็นมาตรการส่งเสริมและสนับสนุน หรือผลักดันให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำหน่วยงานจะต้องทำตนเป็นแบบอย่างและเอาใจใส่ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากรในองค์กรของตนให้เป็นหน่วยงานที่เป็นเลิศทางคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคำว่า “คุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” ว่า “สภาพคุณงามความดี” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การที่จะวินิจฉัยว่าบุคคลใดมีคุณธรรมดีเด่นมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมต้องพิจารณาโดยรวมว่าบุคคลนั้นมีอุปนิสัยและประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ดำรงตนอยู่ในกรอบของกฎหมายและศีลธรรมเพียงใด เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การทำงานและต่อสังคมอย่างไร และเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมเพียงมด (ธานินท์ กรัยวิเชียร,๒๕๕๐)

พจนานุกรมฉบับเดียวกันนี้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ว่าเป็น “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ” ตามหลักศีลธรรม และกฎศีลธรรม ดังนั้น จริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรที่ดีควรจะปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด และผู้บริหารที่ดีนั้นจักต้องครองตนในสังคมอย่างไร (ธานินท์ กรัยวิเชียร,๒๕๕๐)

ปรัชญา กล้าหาญ (๒๕๕๐) ได้ให้ความหมายคุณธรรม(Morality) ว่า หมายถึง หมายถึง คุณความดีที่มีอยู่ประจำใจคน คนที่มีคุณธรรม คือ คนที่มีใจโอนอ่อนอารี มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำร้ายใครคนที่คุณธรรมจะรักความยุติธรรมและมีความเมตตาต่อผู้อื่นเสมอ สอดคล้องกับไสว มาลาทองที่กล่าวว่า เป็นคนดี ต้องมีคุณธรรม คือ ต้องมีศีลธรรมประจำใจ

จริยธรรม (Ethic) มีความว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หรือ หลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ (ไสว มาลาทอง,๒๕๕๒) สอดคล้องกับปราชญา กล้าหาญ (๒๕๕๐) ที่ให้นิยามความหมายของคำว่า จริยธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับความดี ความถูกต้อง เป็นพลังเชื่อมโยงมนุษย์กับมนุษย์ แลมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยทำหน้าที่เป็นพลังกระตุ้นจิตสำนึก (Conscience) ของมนุษย์ให้มีความรู้สึกรับผิดชอบกับพฤติกรรมของตน

ดังนั้น คุณธรรมและจริยธรรมมีลักษณะเป็นนามธรรม การที่จะกล่าวถึงคำทั้งสองคำนี้ให้ชัดเจนทุกคนยอมรับจึงเป็นเรื่องยาก แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะมีความเห็นพ้องต้องกันว่าคุณธรรมและจริยธรรมเกี่ยวข้องกับความดีงาม ความถูกต้อง ความประพฤติปฏิบัติไม่ควรถูกปฏิบัติ ค่านิยมและความคาดหวังของสังคม รวมทั้งมาตรการการผลักดันให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แต่เมื่อนำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ในสถานการณ์เฉพาะก็มักจะมีผลแตกต่างกันเสมอ (ปรัชญา เวสารัชช,๒๕๕๐) ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าทั้งคุณธรรมและจริยธรรมที่ยึดถือปฏิบัติกันในแต่ละสังคมหรือชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับอุดมการณ์และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่มีความดีงาม จึงอาจทำให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากยึดหลักธรรมทางศาสนา หรือกฎ ระเบียบ ประมวลจริยธรรม ตลอดจนจรรยาบรรณวิชาชีพแล้ว ก็จะทำให้เกิดความคิดเห็น ของปัจเจกบุคคล ถูกจำกัดพฤติกรรมเชิงปฏิบัติ อยู่ในกรอบของความควรหรือไม่ควรได้ ดังนั้น การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในองค์กรจึงควรมีมาตรการที่เหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม โดยนำหลักธรรมทางศาสนา มาปฏิบัติและส่งเสริมเนื่องจากว่าศาสนาที่เรานับถือนั้นมีทั้งคำสั่งและคำสอนซึ่ง พระพรหมวชิรญาณ (๒๕๕๑) กล่าวว่า คำว่า “สั่ง” หมายถึงต้องทำตาม หากไม่ทำตามจะได้รับความเสียหาย ที่เราเรียกว่า ศีล ส่วนคำว่า “สอน” หมายถึงแนะนำพร้าสอน อบรม บ่มเพาะ บอกกล่าวว่าสิ่งนี้ควรทำหรือไม่ควรทำ สิ่งนี้ทำหรือไม่ทำอย่างไร หมายความว่า ให้คิดมากกว่าการสั่งบังคับให้ทำ อันเรียกว่า ธรรม หรือธรรมะ รวมทั้งสองคำเข้าด้วยกันเราเรียกว่า “ศีลธรรม”

ดังนั้น จะพิจารณาเห็นได้ว่าคนเราเมื่อนับถือศาสนาแล้วย่อมมีศีลธรรมประจำใจกันทุกคน ส่วนจะปฏิบัติได้มากน้อยแค่ไหนก็จะสังเกตได้จากพฤติกรรมปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลว่ามีความสมดุลระหว่าง ศีล กับ ธรรม หรือไม่เพียงใด เกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้ พระพรหมวชิรญาณ

(๒๕๕๑) ได้ให้ความเห็นว่าทุกคนต่างทราบกันดีว่า ศิล นั้น คือมาตรการ กฎเกณฑ์ ระเบียบ และ ข้อบังคับของชีวิต เพื่อวิถีที่ดีงามและ สันติสุข แต่เพราะเราลืม และมีได้ให้ความสำคัญต่อ ศิล เท่าที่ควร สังคมปัจจุบันจึงละทิ้งกฎเกณฑ์ของชีวิตไปหมดสิ้น เมื่อเราทิ้งศิลป คือ กฎเกณฑ์ของชีวิต เอาแต่ คุณธรรม เราจะประสบปัญหาและได้รับความเดือนร้อน พระพุทธองค์จึงทรงวาง “กฎ ศิลธรรม” ออกมาใช้เป็นกลไกหรือแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคม เพื่อวิถีที่ดีงาม และเพื่อสันติสุขของชาวโลก

๒. แนวคิดเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม

ปรัชญา เวสารัชช (๒๕๕๒) กล่าวว่า นักวิชาการที่ให้ความสนใจเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและ จริยธรรมได้มีข้อคิดเห็นหลากหลายและแตกต่างกันไปอย่างมาก ทั้งนี้คุณธรรมและจริยธรรมบาง ประการดังต่อไปนี้

๑) คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องของความควรไม่ควร – การวินิจฉัยความควรไม่ควร ขึ้นกับบริบท สังคม หรือสภาวะการณ์ที่แตกต่างกันไป เป็นเรื่องของความคิดเห็นและเป็นนามธรรม จึง ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการวินิจฉัยและตีความ ซึ่งอาจไม่เห็นตรงกันอย่างเป็นเอกฉันท์ในทุก กรณี แต่อย่างไรก็ตามคุณธรรมและจริยธรรมต้องอาศัยความเห็นของคนส่วนใหญ่ ประกอบกับ แนวทางตีความที่เคยเกิดขึ้นในอดีตหรือตัวอย่างอื่นในลักษณะเดียวกัน โดยพิจารณาถึงผลดี ผลเสียที่ จะเกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ด้วย

๒) คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องจิตสำนึกส่วนบุคคล – คุณธรรมและจริยธรรมมิใช่กฎเกณฑ์ ปลายลักษณะอักษรที่ใช้มาตรฐานตีความเพียงอย่างเดียว คนแต่ละคนควรรู้ว่าควรทำอะไรทำอะไรมาก่อน ไม่ ควรทำอะไรและจำเป็นต้องควบคุมพฤติกรรมนิสัยของตนเอง ซึ่งโดยปกติจิตสำนึกแล้วบุคคลต้องรู้ดีรู้ ชั่วด้วยตนเองและควบคุมบังคับใจตนเองให้มีให้ล่วงละเมิดจริยธรรม เพราะหากละเมิดแล้วก็ไม่ สมควรอยู่ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกต่อไป หรือกรณีองค์กรเอกชนก็เช่นเดียวกัน

๓) คุณธรรมและจริยธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติ – การปฏิบัติตามแนวทางคุณธรรมจริยธรรมผู้ ปฏิบัติต้องประยุกต์หลักการให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ และใช้ดุลยพินิจตัดสินใจหรือ ดำเนินการให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนหรือผู้รับบริการตลอดจน หน่วยงานและประเทศชาติว่ามีการละเมิดจริยธรรมหรือไม่เพียงใด

๔) คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องของเอกบุคคผล – โดยแต่ละบุคคลในบทบาทฐานะและ ตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ เลือกใช้ปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจส่วนตัว และเมื่อยึดถือปฏิบัติแล้ว ย่อมไม่พึง หวังผลตอบแทนอื่นใด นอกจากความภาคภูมิใจส่วนซึ่งผู้อื่นอาจล่วงรู้หรือไม่ล่วงรู้ก็ได้เพราะ จริยธรรมเป็น กรอบแนวทางซึ่งผู้มีตำแหน่งหรือหน้าที่การงานในองค์กรภาครัฐพึงสำเหนียกทำความ เข้าใจ และยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่อาจไม่มีบทลงโทษกรณีละเมิดจริยธรรมเหมือนการกระทำ ผิดกฎหมายตามลักษณะความผิดที่บัญญัติไว้ ยกเว้นมีกฎหมายกำหนดบทลงโทษสำหรับความผิด บางอย่างของการละเมิดจริยธรรมเอาไว้

๕) คุณธรรมเป็นเครื่องทำให้เกิดจริยธรรม ผู้ปฏิบัติงานที่ดีต้องมีหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในกรอบและเป็นแบบอย่างที่ดี จริยธรรมต้องมาจากจิตใจ แนวคิดมีอยู่ ว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรสำคัญเท่ามนุษย์ ในมนุษย์ไม่มีอะไรสำคัญเท่า “จิตใจ” จิตใจเป็นองค์ประกอบที่ สำคัญที่สุดในพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกในทางที่ถูกต้อง ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่เกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมนั้นมีหลากหลาย ดังจะยกเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างเพิ่มเติมบางตัวอย่างต่อไปนี้

๑) แนวคิดเรื่องพหุศีลธรรม – แนวคิดนี้ถือว่ามีหลักการทางศีลธรรมและค่านิยมทางศีลธรรมมากมายซึ่งมนุษย์ใช้ในการตัดสินใจกระทำของตนเองและผู้อื่น หลักการดังกล่าวถูกใช้เพื่อตัดความถูกหรือความผิดไม่เหมือนกัน พฤติกรรมอย่างหนึ่งในสังคมหนึ่งอาจเป็นเรื่องถูกต้อง แต่อาจเป็นสิ่งตรงกันข้ามในอีกสังคมหนึ่ง หรือแม้แต่ในสังคมเดียวกันอาจมีการวินิจฉัยพฤติกรรมของคน ๆ หนึ่งแตกต่างกันไปจากอีกคนหนึ่งก็ได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นพฤติกรรมแบบเดียวกัน แนวคิดนี้จึงไม่ยอมรับการหยิบยกจริยธรรมในสังคมอื่นมาตัดสินความถูกต้องทางจริยธรรมของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมที่แตกต่างกันออกไป

๒) แนวคิดเรื่องอรรถประโยชน์ – เป็นแนวคิดของกลุ่มอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ตามแนวทางของจอห์น สจวต มิลล์ ซึ่งอธิบายไว้ว่าทางเลือกในการดำเนินการที่ดีที่สุดหรือดีกว่าอย่างอื่นในเชิงศีลธรรม คือ ทางเลือกที่นำไปสู่อรรถประโยชน์สูงสุด นั่นคือความสุขของความพึงพอใจสำหรับมนุษย์ ดังนั้น หลักการพื้นฐานของจริยธรรมที่มนุษย์พึงยึดถือปฏิบัติคือการกระทำอะไรก็ตามที่นำไปสู่ความสุข และความพึงพอใจสำหรับมนุษย์จำนวนมากที่สุด

๓) แนวคิดว่าด้วยเจตนาธรรมแห่งการกระทำ - อิมมานูเอล คานท์ นักปรัชญาชาวเยอรมัน เห็นว่าการกระทำจะมีคุณค่าทางศีลธรรมได้นั้นต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนา ที่ถูกต้องหรือเจตนาธรรมที่ดี คานท์จึงเห็นว่าจริยธรรมนั้นต้องเกิดจากเจตนามิใช่พิจารณาจากผลที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะเจตนาที่ดีย่อมส่งผลที่ดีอยู่แล้ว เว้นเสียแต่จะมีปัจจัยอุปสรรคอื่นมาขัดขวาง

๓. บุคลากรหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์กร

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๗๖ วรรคสาม กำหนดให้ “รัฐพึงจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นหลักในการกำหนดประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าว” ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรี มีมติเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๙ มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม) กำกับดูแลให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบดำเนินการตามบัญชีให้เรียบร้อยและทันเวลาตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งสำนักงาน ก.พ. ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมหน่วยงานของรัฐตาม มาตรา ๗๖ วรรคสาม และ มาตรา ๒๕๘ ข. (๔) ร่วมกับองค์กรกลางบริหารงานบุคคลประเภทต่าง ๆ สำนักงาน ก.พ. ทั้งนี้ได้มีคำสั่งสำนักงาน ก.พ. ที่ ๑๒๔/๒๕๖๐ แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมตามรัฐธรรมนูญ เพื่อดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ และจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันองค์กรกลางบริหารงานบุคคลประเภทต่าง ๆ เพื่อจัดทำข้อเสนอการจัดให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงกลไกการกำกับดูแล และสภาพบังคับใช้มาตรฐานทางจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในส่วนของข้าราชการ พนักงานและลูกจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น เรื่อง กำหนดมาตรฐานกลางทางจริยธรรมของข้าราชการ พนักงานและลูกจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๖ มีสาระสำคัญแบบเดียวกับกับ ข้าราชการ ก.พ. โดยกำหนดจริยธรรม ๙ ประการ ได้แก่

- ๑) การยึดมั่นใจคุณธรรมจริยธรรม
- ๒) การมีจิตสำนึกที่ดี ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบ
- ๓) การยึดถือประโยชน์ของประเทศชาติเหนือประโยชน์ส่วนตนและไม่มีประโยชน์ทับซ้อน
- ๔) การยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นธรรม และถูกกฎหมาย
- ๕) การให้บริการแก่ประชาชนด้วยความรวดเร็ว มีอัธยาศัย และไม่เลือกปฏิบัติ
- ๖) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนอย่างครบถ้วน ถูกต้องและไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง
- ๗) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน รักษามาตรฐาน มีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้
- ๘) การยึดมั่นในหลักประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข
- ๙) การยึดมั่นในหลักจรรยาวิชาชีพขององค์กร

ในการบริหารราชการแผ่นดินจำเป็นต้องมีการกำหนดหน่วยงานหรือองค์กรตามภารกิจหน้าที่ตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม ซึ่งเป็นการบริหารราชการส่วนกลาง ลงไปจนถึงราชการบริหารส่วนภูมิภาค ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น อันได้แก่กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ก็ยังมีรัฐวิสาหกิจและส่วนราชการอื่น ๆ อีกโดยหน่วยงานหรือองค์กรตามที่กล่าวถึงข้างต้นจำเป็นต้องมีข้าราชการ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานของรัฐเป็นฝ่ายปฏิบัติงานในฐานะกลไกของรัฐ มีการกำหนดโครงสร้างองค์กรโดยแบ่งออกเป็นฝ่ายข้าราชการการเมืองนั้น ๆ เช่น ฝ่ายการเมืองก็มีรัฐมนตรี เลขาธิการรัฐมนตรี ฝ่ายข้าราชการประจำก็มีทั้งผู้บริหารระดับสูง ได้แก่ ปลัดกระทรวง อธิบดี รองอธิบดี ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการกอง หัวหน้าฝ่าย ไปตามลำดับเพื่อบริหารกิจการสาธารณะตามนโยบายของฝ่ายการเมือง

ประเด็นคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลในองค์กรย่อมมีลักษณะพิเศษจากหลักการสากลสำหรับคนโดยทั่วไปในสังคม เนื่องจากกลุ่มบุคคลในองค์กรภาครัฐ เป็นกลุ่มที่มีอำนาจหน้าที่ในสังคม ในการกระทำกิจการสาธารณะต่าง ๆ ย่อมมีผลกระทบต่อส่วนรวมจากผลการกระทำของบุคคลกลุ่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลระดับผู้ปกครองควรจะมีจริยธรรมมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป ดังตัวอย่างเช่น

- ๑) การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง
- ๒) การมีศีลธรรมประจำใจ
- ๓) การเคารพกติกาของสังคม
- ๔) ต้องมีความยุติธรรม
- ๕) ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต (วิสุทธิ โปธิแทน, ๒๕๔๘)

๔. มุมเหตุจูงใจที่ทำให้มีการกระทำผิดหรือละเมิดจริยธรรม

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (๒๕๔๗) กล่าวว่า สาเหตุสำคัญของการประพฤติมิชอบในวงราชการ มาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐประพฤติมิชอบนั้น สืบเนื่องมาจาก จริยธรรม หรืออาจเรียกว่าจิตใจ จิตสำนึก จิตวิญญาณ และอุดมการณ์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นเพราะจริยธรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติราชการ ซึ่งรวมทั้งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำใด ๆ ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ อันส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ราชการเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนโดยรวม สอดคล้องกับ พระพรหมวชิรญาณ (๒๕๔๕) ได้ อรรถาธิบายว่า ทุกคนทราบดีว่า ศีล นั้น คือ มาตรการ กฎเกณฑ์ ระเบียบ และข้อบังคับของชีวิต เพื่อวิถีชีวิตที่งดงามและสันติสุข แต่เพราะเราลืม และมีได้ให้ความสำคัญต่อ ศีล เท่าที่ควร สังคมปัจจุบันจึงละทิ้งกฎเกณฑ์ของชีวิตไปหมดสิ้น

ประวิณ ญ นคร (๒๕๓๑) กล่าวว่า มีเหตุบางประการที่ทำให้ข้าราชการและพนักงานรัฐ
กระทำผิดวินัย เช่น ความไม่รู้ระเบียบแบบแผน อิทธิพลบีบบังคับ ความจำเป็นชักนำ ความกดดัน
ทางอารมณ์ เป็นต้น ดังนั้น ข้าราชการจึงต้องรักษาวินัย อันหมายถึง การระวัง การเอาใจใส่ไม่ละเลย
เช่นเดียวกับที่เราพูดว่า “รักษาศีล” ซึ่งหมายถึงการเอาใจใส่ไม่ละเลยศีลนั่นเอง

ข้อสังเกตจะพบได้ว่าจากเหตุการณ์กระทำผิดซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดจริยธรรมอันเป็นการ
กระทำผิดวินัย หรือผิดศีล ดังกล่าวข้างต้น อาจพิจารณาเห็นได้ว่า มูลเหตุมาจาก ๒ ปัจจัย คือ

๑. ปัจจัยภายใน ได้แก่ ๑) โลก โกรธ หลง ๒) ทุกข์ โศก โรคร ภัย ๓) ขาดวินัยในตนเอง
๔) ความจำเป็นชักนำ ๕) ความกดดันทางอารมณ์ ๖) มีค่านิยมที่ผิด ๗) ความสับสนและความไม่
เข้าใจในหลักศีลธรรม

๒. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ๑) อบายมุข ๒) โอกาสเปิดช่องล่อใจ ๓) เห็นตัวอย่างที่ไม่ดี
๔) ความไม่สมดุลระหว่างคนกับงาน ๕) อิทธิพลบีบบังคับ ๖) ขาดมาตรการควบคุมและตรวจสอบ
ซึ่งแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาการกระทำผิดต่าง ๆ ของบุคลากรใน
องค์กรที่มีพฤติกรรมที่ขาดคุณธรรมและจริยธรรมนั้นจำเป็นต้องใช้มาตรการหลายรูปแบบผสมผสาน
กันทั้งมาตรฐานทางกฎหมาย มาตรการทางศีลธรรม และมาตรการทางการบริหารตามกรอบคุณธรรม
และจริยธรรมหลักของผู้มีอำนาจหน้าที่ในองค์กรที่พึงปฏิบัติ ส่วนมาตรฐานกฎหมายเป็นอีกประเด็น
หนึ่งซึ่งจะไม่ขอกล่าวถึง

คุณธรรมและจริยธรรมหลัก

ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลากรในองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีการปฏิบัติงานที่จะต้องปฏิบัติ
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคลากรภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ ย่อมมีพันธกิจหลักในการดูแล
ทุกข์สุขของสังคมและสมาชิกของสังคมโดยรวม กล่าวโดยสรุปแล้ว ต้องมีจริยธรรมกำกับพฤติกรรม
ของตนเพื่อประกันการทำหน้าที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อบ้านเมือง ซึ่งมีอยู่หลายประการ พอสรุปได้
ดังนี้

๑. เห็นแก่ประชาชนส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง หมายถึง การทำหน้าที่
อย่างตรงไปตรงมาไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือคนใกล้ชิด และไม่เอาประโยชน์ส่วนตัวมา
เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของทางราชการ

๒. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยการอุทิศตน หมายความว่า ต้องทำหน้าที่ด้วยความรู้ความสามารถ
ด้วยการอุทิศตน ซื่อสัตย์สุจริต มุ่งมั่น เสียสละ ตรงไปตรงมา ยุติธรรม เคารพหลักการและกติกาสังคม
ใช้ดุลยพินิจที่ถูกต้อง กล่าวหาญ อดทน

๓. มีความรับผิดชอบและผูกพันในหน้าที่ของตน กล่าวคือ จะต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้
บรรลุผลตามเป้าหมาย หรือเกิดผลสัมฤทธิ์เพื่อให้เป็นที่พอใจของประชาชนผู้รับบริการ

๔. เคารพกติกาของสังคม กติกาที่สำคัญ คือ กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับ หรือข้อตกลง
ประชาชนต่าง ๆ หมายความว่า ยินดีที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าว โดยไม่ละเมิดหรือก่อความ
เสียหายใด ๆ อันเป็นการสร้างความเดือนร้อนแก่ผู้อื่น กล่าวอย่างสรุปก็คือเป็นคนมีวินัยต่อตนเอง

๕. การเสียสละตนเอง หมายความว่า เมื่อมีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่สาธารณะและได้รับความ
ไว้วางใจจากประชาชนและสังคมแล้ว ต้องถือว่ามีเกียรติและศักดิ์ศรี การตัดสินใจหรือการกระทำใด
ต้องไม่มีลักษณะของความขัดแย้งทางผลประโยชน์ รวมไปถึงการยินยอมเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง
เช่น ทรัพย์สินผลประโยชน์ หรือพฤติกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันเพื่อสร้างความมั่นใจต่อสาธารณะ

๕. แนวทางเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร

คุณธรรมและจริยธรรมแม้จะมีอยู่เป็นคุณสมบัติประจำตัวในแต่ละบุคคลแล้วก็ตาม แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในองค์กรใดองค์กรหนึ่งก็ย่อมจะมีการพัฒนา และเสริมสร้าง เพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือมั่นคงยิ่งขึ้น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร โดยองค์กรที่ดีจะต้องมีภาพลักษณ์ขององค์กรที่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เช่น เป็นองค์กรแห่งคุณธรรม มีธรรมาภิบาล มีผลการปฏิบัติงานบรรลุผลตามเป้าหมายเป็นที่น่าพึงพอใจแก่ประชาชนโดยรวม การเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าวสามารถดำเนินการด้วยมาตรการทางศีลธรรมและมาตรการทางการบริหาร ดังต่อไปนี้

๕.๑. มาตรการทางศีลธรรม

๕.๑.๑. นำศีลธรรมมาปฏิบัติ เนื่องจากศีลธรรมเป็นหลักความประพฤติที่ดีที่ชอบ “ศีล” หมายถึง ข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติที่เป็นความประพฤติที่ดี ทั้งกาย วาจา และใจ ทางพระพุทธศาสนามีทั้งศีล ๕ สำหรับประชาชนทั่วไป ศีล ๘ สำหรับคฤหัสถ์ผู้รักษาศีลให้เคร่งครัดขึ้นไปอีก ศีล ๑๐ เป็นศีลสำหรับสาณะร ส่วนศีล ๒๒๗ เป็นศีลสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น ส่วน “ธรรม” หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา , หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความยุติธรรม ความถูกต้อง โดยมีหลักคิดคือ ผู้ปฏิบัติงานที่ดี ทุกระดับ ควรมีหลักธรรมสำหรับพัฒนาตน เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมมีแนวทางดำเนินการ เช่น

๑) การพัฒนาจิตใจ ได้แก่ ฝึกอบรมธรรม และเข้าค่ายวิปัสสนา

๒) ปฏิบัติธรรม เข้าสมาธิ ภาวนา

๓) ทำบุญ ทำทาน เข้าวัดฟังเทศ ตามวันสำคัญทางศาสนา

๕.๑.๒. ใช้หลักมนุษยธรรม ๙ ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความสามัคคี

๕.๑.๓. ยึดมั่นในหลักศาสนา คือ

๑) ไม่ประพฤติชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๒) ใช้ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ประการ คือ สติ (ความระลึกได้) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัว) ผู้มีธรรม ๒ ประการนี้ ย่อมเป็นคนรอบคอบ ไม่ประมาท จะคิด จะทำ จะพูดอะไรก็ไม่ผิดพลาดเสียหาย

๓) ใช้ธรรมอันทำให้งาม (ธรรมสำหรับตกแต่งประดับจิตใจ) ๒ ประการ คือ ขันติ (ความอดทน) โสรัจจะ (ความสงบเสงี่ยม)

๔) ใช้หลักธรรมสำหรับการครองตน